

ле перестал писать сказки, затем пьесы, прозу, портреты, делать гравюры. Но можно только поразиться мужеству этого человека — он не уничтожил ни одного портрета "врагов народа". Большинство изображенных им писателей и актеров можно найти в печально известном списке расстрелянных к "двадцатой годовщине Октябрьской революции".

Во время войны жил с семьей в Одессе. От повторного ареста за пребывание на оккупированной территории Жука спас бывший ученик, ставший министром культуры Украины — поэт Павел Тычина. Жук продолжил преподавание в художественном училище. Но никто из его учеников не знал о том, что керамист Жук был еще и известным художником, неплохим писателем, что он создал (и сохранил) потрясающие портреты уничтоженных и запрещенных писателей.

После смерти Жука одесские коллекционеры разобрали портреты неизвестных никому людей — уж больно выразительны они были. И только через несколько лет узнали, кто на них изображен. Постепенно стали публиковать рассказы Жука, стихи. А сказки не перепечатывались. Жаль, многие из них очень злободневны. Читатель может в этом и сам убедиться.

Алена ЯВОРСКАЯ

Михайло ЖУК

Про доброго короля Пустилихо*

Дітки! Багато королів жило на світі. Були такі, що все своє життя воювалися. Були й такі, просто лихе життя вели, а потому Богові молилися, щоб присвятитися; а то були й звичайні — от такі собі, як просто трава: аби зелено було. Тільки король Пустилихо, про якого ми тут послухаємо, був не такий. Крім королівства, палат і золотої корони, — у нього були ще дві дорогі речі: мудрість і страшенна добрість. Звичайно, що останні дві річі він одержав од природи і то виключно для свого вжитку. Часто Добрість, як лихі комарі, не давала йому спокою. Тільки він було покладеться уночі спати на шовкову постелю, аж надлітає добрість і дзвенить тоненько: "Грішнику, грішнику! Ти спиш, а твої підданці ще й досі не лягали... Вони працюють, а ти спиш..." Махне Пустилихо у темряву рукою, повернеться на другий бік, аж знову Добрість шепоче: "Що ти робиш? Там малі діти не сплять, серед твоїх підданців, бо голодні, бо у вохких льохах живуть, бо їм холодно..."

Знову повертається назад король. І виходило часто так, що й до ранку не міг він заснути. Встає стомлений, сердитий. Ледве дотягне до обіду, а потому зараз же йде відпочити. Так мухи не дають. Дуже розгнівався нарешті Пустилихо на мух. Закликав до себе наймудрішого радника та й питає:

*При публикации текста сказки сохранены особенности орфографии и стилистики автора.

— Ти мудрий чоловік — так скажи мені одно: королівство моє велике, мухам у йому доволі місця, щоб літати, так чому ж вони мені у ніс або у очі залазять?

Радник промовив:

— Виключно з пошани до Вас, Ваша Ясність.

— Ну, а павуки?

— Теж з пошани!

— А блохи?

— Теж з пошани...

— Так видай наказ, — промовив король до радника, — щоб мене трохи менче шанували, принаймні всі ті, про яких я тобі сказав. — Мухи, комарі, тощо.

— Добре, Ваша Ясність! — радник уклонився і вийшов.

— Шкода, що про Добрість такого наказу не можна видати, — подумав король.

А добрість короля — робила своє діло: приходила і вдень і в ночі до нього; не давала ні їсти, ні спати, ні в карти пограти.

Нарешті Пустилихо вирішив, як позбутися біди. От тут саме прийшла до його Мудрість. Закликав знову до себе радника і наказав йому:

— У три дні, щоб всі багаті по моїй країні доброхітно віддали все своє майно тим, які зроду нічого не мали... Як це не буде виконано у положені мною три дні, то я, король Пустилихо, одберу все силою і сам порозділяю убогим своєї країни. Так буде. — Закінчив він.

Радник написав тут же наказ, а король підписав його, — так що за кілька годин цей наказ був проголошений по цілому місті до найдальших його кутків; а ще трохи згодом і по всій державі.

Не помітив тільки одного добрий король, що Мудрість зараз же залишила його і кудись наче вийшла. Прийшла сама Добрість і почала порядкувати. Перш за все нашептала королеві, що він "надзвичайний", що він "єдиний", що він "незрівняний", — усі слова, які були колись казані в таких випадках вишукала Добрість і насипала королеві крізь вухо до голови. Король аж заснув. А що діялося навкруги. Ще над вечір того ж самого дня почався надзвичайний рух по державі Пустилиха. Всі багаті наладоували своє добро на здоровенні мажари і кудись виїздили. Бігали робітники, ляскали батоги, скрипіли колеса, кричали несамовито верблюди... Все збилося у купу і тільки великими шляхами, що йшли до чужої землі, гусаком тягнулися безперервні валки... На кожній мажарі — сидів багач зі своєю родиною... Кому було душно, то порозчиняли парасолі...

Кому просто весело — той співав пісні і рідко хто плакав, залишаючи рідний край. Плакали, тай то прості, челядь, що випроваджувала своїх панів у до-рогу. Курява лежала хмарою понад всією країною. Небо втратило звичайно ласкавий колір "державності", а було каламутне, як вода з глиною.

Так продовжувалося цілих три дні.

Ранком четвертого дня прийшов до короля радник і стиха промовив:

— Всі виїхали, Ваша Ясність.

— Хто? — скрикнув король.

— Що мали віддати своє майно на бідних.

— Цього не може бути... Сьогодні ж у ночі зробити огляд всієї держа-ви і відобрати все, що є... І що найшлося... За три дні не все повивозили. Я сам пороздаю, кому схочу... Як нічого не знайдете, то всіх засмажу в каза-нах, як печеню...

Радник пішов. Король спав цілісеньку ніч добре. А що робилося тої ночі! Військо короля Пустилиха нападало на кожного і одбирало все, що тільки траплялося під руку... Навіть коли у кого не міцно держалися зуби, то й зуби повитягали. Хто кричав — того били, а хто балакав — тому рота зав'язували... Словом, до ранку біля палацу лежали цілі гори майна, а всі люди по місті сиділи голі й не могли навіть вирушити на вулицю, щоб ко-му пожалітися. Коли ж виходили часом у двір і там кого зустрічали, то за-раз же заплющували очі і так балакали.

— Єсть! — тільки одне слово промовив радник, коли прийшов зі звісткою до короля.

Пустилихо вийшов на веранду, разом із своєю добрістю, і аж усміхнув-ся, коли побачив такі скарби:

— Зараз же пороздавати усе геть чисто на бідних! І, я думаю, що це не все, що можна було забрати?

— Ой, далеко-далеко не все, — зітхнув радник. — Там ще скарбу, там скарбу...

— Так от що... Завше в ночі забирайте, а в день роздавайте, поки я не скажу — годі! Розумієте?

— Розумію! — уклонився радник.

А королеві цю думку шепнула його Добрість.

Так навтішався король, що навіть тоді ж і вдень заснув. Не бачив зно-ву, як ретельно працювали його прибічники. До вечора вони справді по-розтикали, що кому трапило... Були знову сльози, непорозуміння, але й була радість, що король змилосердився і знову повертає так важко заго-рьоване добро. Правда, частина поглумилася, але ж і добра частина повер-

нулася. Може, Іванове трапило Семену, а Семенове Петрові... Так то ж нічого, можна потому розібрати... Збираючись спати — люде заспокоїлись, а багато так і дякували короля, що він вигнав багачів, та повернув їхне власне добро. Ще були такі думки, що добре б, коли б і сам король пої... та боялися якось до кінця додумати і не засинали.

Король же ж довго у вечері забавлявся, коли розглядав список річей, що видав народові.

Він заїдав смашні страви і часто сміявся... Ха-ха-ха! — двісті тисяч штанів! Вісімсот тисяч подушок з курячого пір'я... Ха-ха-ха! От так ловко! Спи, мій народе! Втішайся добрістю короля!

Після вечері, коли Пустилихо положився спати, та знову прийшла Добрість, щоб повчати. Але король так замахав на неї руками, навіть дригнув з під ковдри ногою, що вона утікла... Ха-ха-ха! — сміявся король. — Теж вигадала! Немає тепер дурних. Спати — так спати. І заснув так добре, як ще ніколи не спав у ночі.

Людей же швидко побудили. Знову почалося те ж саме, що і вчора. Сльози, прокльони, забірання всього, що траплялось під руку, або й під ногу. Над ранком перед палацом була знову така ж сама гора з річей, як і вчора.

Знову вийшов, поглянув король на неї і аж зрадів: на сьогодні у двічі будуть багатші його бідаки.

— Роздати зараз же все... А на ніч знову в поход... І так доти, поки я не скажу — годі! — промовив радісно король.

Через кілька днів король, щоб перевірити свою добрість, вийшов над вечір на вулиці міста. А щоб його не пізнали, то він перевдягнувся простим підданцем.

"Що за диво?" — думає король, тихо ступаючи по дорозі. "Нарід наче ще більше збіднів від того часу, коли я почав його обдаровувати". Назустріч королеві часто йшли люде якось химерно одягнені: он іде чоловік у жіночій кохті, а он де жінка — ну зовсім у такому одягу, наче жива канапа. Там знову йдуть фіранки, квітчасті хустки, порт'єри... Одним словом, люде наче змовилися заморочити свого короля. Місто наповнилося ходячими меблями різного стилю і гатунку, що і смішило і лякало Пустилихо. "Певне це якась оригінальна гулянка, з радощів", — подумав Король. На цьому він і спинився. Потому повернув до дому, закликав кравця і висловив бажання, щоб той йому на завтра зладнав костюм з найкращого матер'ялу, що оббивають парадні стільці.

Роздаючи що дня силу річей — король думав, що народ збагачується

все більше і більше... Радість панувала у серці Короля і з тої радощі забреніла раптом якась дивна мелодія... несподівано Король придумав пісеньку. (Це так буває з королями!) Таку просту, таку гарненьку (слова, які шепнула йому Добрість), що й пташку можна було навчити. Король ходив у новому костюмі "Парадного крісла" по кімнаті і весело підспівував:

У-руг-ви, у-руг-вай!
Сонце встало й ти вставай!
У-руг-ви, у-руг-вать!
Сонце сіло — треба спать!

Не видержав. Закликав радника і дав наказ:

— Слухай! Зараз кінець зими. Щоб у мить половили всіх птахів моєї країни і навчили їх співати мою пісеньку. Настане весна. Щасливі мої підданці будуть ходити в гаї, в ліси, в сади, в поля... Нехай вони почують всюди, про що співає король... Так просто і так мило..

Король зараз же переказав радникові зміст. Радник уклонився і вийшов зі співом:

У-руг-ви, у-руг-вай!
Сонце встало й ти вставай!

Король лишився і продовжував:

У-руг-ви, у-руг-вать!
Сонце сіло — треба спать!

Настала весна. Заспівали пташки, але що: всюди чути:

У-руг-ви, у-руг-вай!

Після цього терпець увірвався підданим короля. Вони мовчки почали помірати. Хто ж цього не міг зробити, то тікав світ за очі. Не минуло й тижня, як велика країна короля Пустилихо — зовсім збезлюділа. Останніми повтікали навіть волки.

А добрий король вийшов раненько до парку; послухав знайомого співу пташок і, ляскаючи пальцями, весело повертав до палат. На йому була одежа, по останньому бажанню самого ж короля, як бувають матраци —

у широкий і різнобарвний поясок. Зачіску він теж наказав зробити до гори, наче то була висмикнута мочалка. Він ішов і наспівував:

У-руг-ви, у-руг-вай!
Сонце встало й ти вставай!
У-руг-ви, у-руг-вать!
Сонце сіло — треба спать!

І від тої пори сама Добрість жила з королем... Він спав, коли схотів, і співав,

коли навіть того й не бажалося.
Мудрість же — от то як подала
першу думку, то більше не
поверталась до короля.

Черн. 30/V 1922

Д — д обрість
К — к ороль

Публикация Алены ЯВОРСКОЙ

